

Mecelle’de Akid Teorisi¹**Alpaslan ALKIŞ**

Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

alpaslanalkis@gmail.comOrcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-3401-7073>**Öz**

Akid, insanlığın en eski asırlardan beri bildiği bir muameledir. Akid şekli, sınırı ve yeri bakımından hukuk tarih içerisinde çeşitli devrelerden geçerek günümüze gelmiştir. İradeye saygı ve irade hürriyetinin tesiri açısından akid insanlık için önemli bir muamele aracı olarak işlev görmektedir. Toplumla iç içe yaşayan her insan hayatını devam ettirebilmek için diğer insanlarla muameleye girmek zorundadır. Bu durum onun bir takım ihtiyaçlarını gidermek zorunda kalmasından kaynaklanır. İhtiyaçların hukukun sınırları içerisinde giderilmesinin en pratik yolu akidlerdir. Bu nedenle akid hem fert hem de toplum hayatı için önemli bir olgudur.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Akid, Rükun, Teori, Sahih, Batıl.

Theory Of Contract In Mecelle**Abstract**

Contract is a treatment that mankind has known for the oldest centuries. In terms of its form, boundary and location, the law has passed through various circuits in history. It acts as an important treatment for the covenant of humanity in terms of the effect of respect for the will and the freedom of will. Every human living in society has to be treated with other people in order to continue his life. This is due to the fact that he has to satisfy a number of needs. The most practical way of eliminating the requirements within the limits of law is the contracts. Therefore, the contract is an important phenomenon for both individual and community life.

Keywords: Islamic Law, Contract, Principal, Theory, Accurate, Nullity.

¹ Makale Geliş/Kabul Tarihi: 21.05.2019 / 09.07.2019

Künye Bilgisi: Alkış, A. (2019). *Mecelle’de Akid Teorisi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (2), 444-468. DOI: 10.33437/ksusbd.568352

GİRİŞ

İnsanların ilk olarak mübah şeylere sahip olduğu sonra da ihtiyaçlarını temin için mülk edinme sebeplerinden biri olarak akid yaptıkları düşünülmektedir. Karşılıklı borçlanmak üzere akidleşme düşüncesinin tarihin hangi safhasında ortaya çıktığına dair kesin bir bilgi bulunmamakla beraber akidleşmenin tarihi temelinin katil suçundan alınan tazminat (diyet) uygulamasına veya davacı ile davalının anlaşmazlığı hakem yoluyla çözüme uygulamasına dayandığı gibi düşünceler bulunmaktadır. İslâm dini gelmeden önce insanlar, akid olarak tanımlanan birçok hukuki tasarruflarda bulunmaktaydılar. Fakat akidlerdeki bazı aşırı şekilcilik muameleleri zorlaştırmaktaydı. Mesela eski Roma hukukunda satım akidinde “bakır ve terazi” adıyla bir şekil şartı vardı. Bu şekilciliğin gereği insanlar ellerine terazi alır ve bakırdan yapılmış para ile üzerine vurmaları gerekirdi. Satım akidinde malın satım meclisinde bulunması da şarttı. Bu sebeple sadece menkul malların satışı gerçekleşebiliyordu. Arazi satışına izin verildiği zaman da araziden bir parça toprağın, menkul mallar gibi akid meclisine getirilmesi gerekirdi. Cahiliye devrinde de eğer müşteri satın alacağı mala elini sürerse veya üstüne taş atarsa yahut satıcı malı alıcıya fırlatırsa akid bağlayıcı olurdu. Hz. Peygamber bu gibi satışları yasaklamış ve akidleri manasız şekilcilik şartlarından kurtararak akdi yalnızca tarafların karşılıklı rızalarına bağlamış ve ehliyeti olan tarafın sözünü bağlayıcı kılmıştır (Baysa, 2015:229). Böylece İslam hukuku akidlerdeki karşılıklı rızayı, şekiller ve merasimler olmadan tek bağlayıcı unsur olarak kabul etmiştir (Senhûrî, 1998b:I/87-90; Zerka, 1998:I/386-387; Karaman, 2014:II/57-58).

İslam hukuku sözlü îcab ve kabul yerine, iki iradenin uyuşmasına delalet eden ve teâtî denilen fiilî uygulamalara bey’ ve benzeri akidlerde müsaade etmiş, satım akidinde menkul ve gayrimenkul mal arasında fark gözetmediği gibi akid meclisinde hazır olanla hazır olmayan arasında da ayırım yapmamıştır. İslam hukuku velisinin izni ile mümeyyiz çocuğun alım satımını geçerli kabul etmiş, ivazlı akidler, teberrular, borçlanmalar ve nikâh gibi bütün iradeli fiillerde, akid hürriyeti ve iradeye saygı konusunda kadın ile erkeği eşit telakki etmiştir (İbn Âbidîn, 1984:IV/504; Zerka, 1998:I/388; Karaman, 2014:II/58).

İslam hukukunun klasik kaynakları arasında müstakil olarak akid nazariyesini konu edinen eserlere pek rastlanmadığından, çağdaş müellifler tümevarım yoluyla İslâm hukukçularının akid nazariyelerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu durum, akdin rüknü, unsurları, in’ikad şartları, fesadı ve butlanı gibi hususlarda farklı açıklamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Akid nazariyesiyle ilgili ortaya konulan tasniflerin, klasik kaynakların açıklamalarıyla her zaman örtüşmediği de görülmektedir. Bu bağlamda fıkıh mezheplerinin kendi bünyeleri içinde farklı görüşlerin bulunması, çağdaş İslam hukukçularının tasniflerinde pozitif hukukların tesirinin mümkün olması gibi nedenlerden dolayı

İslam hukukunun akid nazariyesi hususunda farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum bir eksiklik ya da kusur olmayıp aksine İslâm hukukunun karakteristik özelliklerinin bir yansıması, kendine özgü yapısının bir gereği olarak değerlendirilmelidir (Ünsal, 2010:95). Akid nazariyesi hakkındaki farklı yaklaşımlar bulunması nedeniyle bu çalışmada Mecellenin akid nazariyesine yaklaşımının belirlenmesine ve böylece Mecelle ekseninde bir akid tasnifi yapılmasına çalışılacaktır.

Akdin tanımı, rüknü, şartları ve özellikleri konusunda mezhepler ve İslam hukukçuları arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Ancak çalışmanın konusunun İslam hukukunda akid nazariyesi olmadığı ve çalışmanın hacminin de genişlememesi için akidlerle ilgili diğer görüşlere değinilmeyerek genel izahlar Hanefî mezhebi ekseninde yapılacaktır.

Klasik fıkıh literatüründe ticari akidler konusu müstakil çalışmalardan ziyade genelde buyu' bahislerinin içerisinde bey' akdi bağlamında ele alınarak izah edilmiştir. Bununla birlikte özellikle Kâsânî'nin (ö. 587/1191) "Bedâi'us-Sanâi'" adlı eserinin buyu' bahsinde akid konusunun genişçe ve kendine özgü bir yaklaşımla açıklandığı görülmektedir. Çağdaş müstakil çalışmalar arasında ise Senhûrî'nin "Nazariyyetü'l-Akd" ve "Masâdirü'l-Hak"fi'l-Fıkhî'l-İslâmî", Ali el-Hafîf'in "Ahkâmü'l-Muâmelâtîş-Şeriyye", Muhammed Ebu Zehra'nın "el-Milkiyyetü ve Nazariyyetü'l-Akd, Mahmesânî'nin "Nazariyyetü'l-Amme", Orhan Çeker'in "Akidler" isimli eserleri sayılabilir.

1. AKDİN TANIMI VE MAHİYETİ

Genel anlamda kişilerden sadır olan ve hukuki neticeler doğuran her şey "hukuki tasarruf" olarak nitelendirilmekte ve kişilerin iradesinin ortaya konduğu akid de hukuki bir tasarruf çeşidi olarak kabul edilmektedir.

Akid, insan tasarruflarından biridir. İslam hukuk ıstılahında tasarruf, insan iradesi ile ortaya çıkan ve hukuki sonuçlar doğuran her şeydir. Tasarrufların fiilî ve kavli olarak iki çeşidi vardır. Fiilî tasarruf, mübah şeylere sahip olmak, borcu veya satın alınan malı teslim almak, haksız fiil olarak gasp ve itlaf gibi yerine getirilmesinde söz bulunmaksızın fiilen yapılan şeylerdir. Kavli tasarruf da kişiden söz olarak sâdır olan ve şâriin üzerine hukukî bir sonuç izafe ettiği şeydir (Zerkâ, 1998:I/379).

Kavli tasarruflar çağdaş İslâm hukukçuları tarafından üçe ayrılarak incelenmiştir. Birincisi, bey', kira, şirket ve icare akdi gibi birbirine uygun iki tarafın iradesi ile sadır olup iki sözleşme meydana gelen tasarruflardır. Akdi dar manada kabul eden bazı İslam hukukçuları yalnızca bu tür tasarrufları akid olarak kabul etmektedir. İkincisi ise, vakıf, talâk, ibra, şüf'a hakkından vazgeçmek gibi bir kişinin iradesiyle meydana gelen ve insanın bu sözleşme sorumluluk altına girdiği

tasarruflardır. Bu tasarruflar bir hakkın oluşturulmasını veya sona erdirilmesini ya da düşürülmesini içermektedir. Akdi geniş manada kabul eden bir kısım İslam hukukçusu bu tür tasarrufları da akid olarak kabul etmektedir. Hatta bu çeşit tasarruflara “tek taraflı akidler” adı verilmiştir. Bu görüşe göre ister birbirine uygun iki irade ile meydana gelsin, isterse tek kişinin iradesi ile meydana gelsin hukuki neticeler terettüp ettirilen her tasarruf aynı zamanda bir akiddir. Hukuki netice doğuran bütün tasarruflar akid kabul edildiğinde, akid kavramı ile tasarruf eş anlamlı iki kavram olmaktadır. Üçüncüsü de, dava, ikrar ve yemin gibi hakları inşa ve iskata ait bir irade olmaksızın kendisine hukuki neticeler terettüp eden tasarruflardır. Bu tür, içerisinde akid amacı barındırmayan sadece sözlü bir tasarruftur (Kadri Paşa, md. 168; Senhûrî, 1998a:I/44-45, 73-77; Ebu Zehra, 1996:174-175; Zerkâ, 1998:I/379-380; Karaman, 2014:II/48-51; Çeker, 1999:2-3).

1.1. Akdin Manası

Akid (ع ق د) kökünden mastar olup lügatte düğümlemek, bağlamak, bir ipin iki ucunu bir araya getirmek, söz verme ve sözleşme manalarına gelir (Ezherî, 2001:I/134; Cevherî, 1987:II/510; İbn Manzûr, 1990:III/297; Fîrûzâbâdî, 2005:300). Kur'an, sünnet, icma ve kıyas ile sabit olan (İbn Âbidîn, 1984:IV/506) akid, Kur'an'da, “Akidleri yerine getiriniz.” (Mâide, 5/1), “Verilen sözü tutunuz.” (İsrâ, 17/34), “Allah'ı kefil gösterdikten sonra yeminleri bozmayın” (Nahl, 16/91) gibi ayetlerle meşru kılınmıştır (Karaman, 2014:II/53; Karaman, 1989:II/251). Hz. Peygamber'den gelen “Mü'minlerin şartlarına bağlı olduğu” (Buhârî, İcâre, 14; Ebû Dâvûd, Akdiye, 12) rivayeti de akid kavramının, toplum ve fert ilişkilerini düzenleyici yönüne dikkat çekmektedir (Şahin, 2016:9). Akdin önceden biliniyor ve uygulanıyor olması nedeniyle de Kur'an-ı Kerim ve hadisler akdi tanımlamadan zikretmiş ve bu hukukî tasarrufla ilgili hükümler koymuştur (Karaman, 2014:II/57-58).

Klasik fıkıh literatüründe, “îcab ve kabul ile malın malla mübadelesi” (Serahsî, 1993:XII/108-109; Kâsânî, 1996:V/199; Merğînânî, tsz:III/23; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, tsz:VI/248; İbn Âbidîn, 1984:IV/504) olarak tanımlanan bey akdinin tanımından hareketle akid, “Şer'an eseri akdin mahallinde zahir olacak şekilde taraflardan birinin icabının diğerinin kabulü ile bağlanmasıdır” (Bâbertî, tsz:VI/248; Cürçânî, 1983:153) şeklinde tanımlanmıştır. Çağdaş İslam hukukçularının yaptıkları tanımlarda ise, Kadri Paşa “Akid, taraflardan birinden sâdır olan icâbın, akdin mevzûunda (ma'kûd aleyh) eseri zahir olacak şekilde diğer tarafın kabulü ile bağlanmasıdır.” (Kadri Paşa, md. 168) derken, Senhûrî “Akid, bir hakkı inşa, nakil ve inha etmek üzere iki iradenin ittifakıdır” (Senhûrî, 1998b:79) der. Ali el-Hafif de “Akid, iki şahıstan hukuki neticesini doğuracak şekilde sadır olan iki ifadeyi veya bunların yerini tutacak şeyi birbirine bağlamaktır” (Ali el-Hafif, 2008:185) şeklinde tarif etmiştir. İslam hukukunda

yaygın kullanılan ıstılahî tanım ise Mecellenin yaptığı tariftir. Buna göre, “*Akid, tarafeynin bir hususu iltizam ve taahhüd etmeleridir ki, îcab ve kabulün irtibatından ibarettir*” (Mecelle, md. 103). Bu tariflere göre, akid sadece karşılıklı rıza ile vücuda gelmeyip, hukuki netice doğuracak şekilde îcab ve kabul ile rızanın beyan edilmesi ile meydana gelir (Senhûrî, 1998a:I/73; Zerka, 1998:I/382; Karaman, 2014:II/54).

Akdin tanımlarında üç özelliğin vurgulandığı görülmektedir.

1) Akid, hukukî bir tasarruf olup mücerred iradeden veya irade beyanından ibarettir. İrade beyanının, dış görünüşü veya bazı akidlerde gerekli görülen şekil şartı dışında maddî fiil ile alakası yoktur (Senhûrî, 1998a:I/73; Zerka, 1998:I/384; Karaman, 2014:II/54; Çeker, 1999:3).

2) Akid, birbirine uygun iki iradedir. Akid îcab ve kabulün birbirine bağlanmasıdır. Bu ise birbirine uygun olarak açığa çıkmış iki irade demektir. Buna göre bir tasarrufun akid olabilmesi için iki şahıs (taraf) arasında ve bir mahal üzerinde karşılıklı sözleşerek (îcab ve kabul) yapılmış olması gerekir. İnsan hayatında büyük yer tutan alışveriş, kira, hibe, iâre, selem, vedîa, istisna, sarf, rehin, kefalet, havale, nikâh gibi muameleler bu tanım kapsamındaki akidlere örnektir. Akdin en az iki irade ile oluşması sebebiyle, tek taraflı irade ile gerçekleşen tasarrufların akid kabul edilip edilemeyeceği tartışma konusu olmuştur. Ancak İslam hukukçularının çoğunluğu tek taraflı irade ile tamam olan tasarrufları akid kavramına dahil etmekle beraber hibe, âriyet, karz, kefalet, rehin akidlerinin yalnızca îcab ile mi yoksa îcab ve kabul ile mi tamam olacağı hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir (Kâsânî, 1996:V/199-201; Senhûrî, 1998a:I/40, 73-76; Ebu Zehra, 1996:174-175; Zerka, 1998:I/379-381; Karaman, 2014:II/48-51, 55-56; Karaman, 1989:II/251; Çeker, 1999:2-3).

Tek taraflı irade ile tamam olan talak ve ibra gibi tasarrufların akid olarak isimlendirilip isimlendirilmeyeceğinin tartışılmasına rağmen İslam hukukçularının çoğunluğunun bunları akid olarak adlandırmasının sebebinin muasır İslam hukukçusu Ahmed İbrahim şöyle izah etmektedir: “Talâk ve ibra gibi tek irade ile tamam olan tasarruflar önce borçlunun zihninde tasarlanmış, sonra bunlara niyet ve azimle bağlanmış, daha sonrada sözle veya söz yerini tutan bir vasıta ile onu açıklamıştır. Şu halde akdin iki manası vardır. Birincisi ister tek ister çok taraflı irade ile tamam olsun, hukuki netice doğuran bütün tasarruf ve taahhütlere şamil olan genel manadır. İkincisi ise, ivazlı akidlerde olduğu gibi ancak îcab ve kabul ile tamam olan tasarrufları içine alan özel manadır. Aslında ivazlı akidler de karşılıklı taahhüt ve borçlanmaya dayanmakta ve taraflardan her biri karşısındakinden beklediği borçlanmayı göz önüne alarak borçlanmaktadır. Taahhüt her iki taraftan da vaki olmaktadır. Tarafların her biri içinden kararlaştırdığı şeyi karşısındakine borçlanmaktadır.” Muasır İslam

hukukçularında Ali el-Hafif ise tek taraflı iradeli tasarruflara akid denilemeyeceğini belirterek şöyle demektedir: “Akidin meydana gelmesi söz, yazı, işaret, fiil gibi vasıtalarından birisi ile anlaşılabilir iki iradenin, karşılıklı borç doğurmak üzere ittifakının gerçekleşmiş olmasına bağlı ve dayalıdır. Bu nedenle talak, vakıf, şuf'a gibi tek iradeli tasarruflara akid denilmez. Akid ancak iki taraflı irade ile olur. Tek taraflı irade ile tamam olan muamelelere tasarruf, taahhüt veya va'd denebilir. Şayet bunlara akid denirse bunun lügat manası kastedilmiş olur.” (Ali el-Hafif, 2008: 186; Senhûrî, 1998a: I/75-76; Karaman, 2014: II/55).

Bu açıklamalardan hareketle Hayreddin Karaman şu neticeyi ortaya koyar: “İslam hukukunda bir tasarruf, sonucu itibariyle de olsa iki taraftan her birine borç yüklüyorsa ancak icab ve kabul ile yani iki taraflı irade ile tamam olur. Eğer taraflardan yalnız birisini borçlandırıyor, yalnızca borçlanan tarafın icabı ve iradesiyle meydana gelir. Şu halde borcu doğması için yalnızca borçlunun iradesi kâfi gelmektedir.” (Karaman, 2014:II/50).

3) Akid, mâli mesuliyet esasına dayanmaktadır. Bu sebeple akidde icab ve kabulün birbirine bağlanması, akdi yapanların şahıslarını bağlayan bir borç değil, mallarını bağlayan, yani tesiri akdin mahalli üzerinde açığa çıkan ve bu mahalli bir halden diğerine değiştiren bir borçlanmadır. Akidde içteki iradenin değil, dışa vuran iradenin esas alınması da bu durumun bir sonucudur (Senhûrî, 1998a: I/77; Karaman, 2014: II/56).

Akdin meydana gelmesinde esas olan tarafların iradelerinin kesin olarak mevcudiyeti ve bu iradelerin, taraflar arasında hukuki bir iltizam etme hususunda birbirine muvafık olması ve bu muvafakata delalet eden bir sözlü veya yazılı ifadenin, işaretin veya fiilin bulunmasıdır (Ali el-Hafif, 2008:185).

1.2.Akdin Unsurları ve Rükni

Akdin kurulabilmesi için akdin tarafları, akdin mahalli, akdin sebebi ve akdin rükni şeklinde dört temel dayanağın bulunması gerekir. Bunlar akdin kurucu zati unsurlarıdır (Zerka, 1998:I/399). Ancak akdin unsur ve şartlarını tasnif hususunda İslam hukukçuları arasında tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Mesela bir kısım İslam hukukçusu, akdin in'ikad şartlarını akdin rükni gibi kabul ederken Hanefîler yalnızca “icab ve kabulü” akdin rükni olarak kabul ederler (Gazzâlî, 1317: I/132; Kâsânî, 1996: V/199-201; Merğînânî, tsz:III/21, 51; İbn Cüzey, 1935: 245; Aynî, 2000: VII/118; Mecelle, md.104, 149; Karaman, 2014: I/66; Apaydın, 2000a: XXII/314). Ayrıca hangi şartların bulunmaması durumunda akdin batıl veya fasit olacağı hususunda da farklı görüşler bulunmaktadır.

Hukukî bir işlemin mahiyetini oluşturan ve kendisinden ayrılması mümkün olmayan parçalara o şeyin rükni denir (Cürçânî, 1983: 112; Ali Haydar, 1330:

I/236). Buna göre akdin gerçekleşmesi, kendisinin varlığına bağlı olan öğeler akdin rüknüdür. Hanefîlere göre akdin rüknü karşılıklı irade beyanı demek olan “*îcab ve kabul*”den ibarettir (Kâsânî, 1996: V/199; Aynî, 2000: VIII/4; Mecelle, md. 149, 167). İcab ve kabul, akid yapan iki tarafı birbirine bağlayan hukuki bir işlem olup her iki tarafın haklarının sınırlarını belirleme açısından iradeleri hukuken bağlayıcı hale getirmektedir (Kâsânî, 1996: V/199; Ali el-Hafîf, 2008: 187; Ebû Zehra, 1996: 176; Zerka, 1998:I/403; Apaydın, 2000b: XXII/387).

Hanefîlere göre icap-kabul akdin rüknü olmakla beraber akdin kurulabilmesi (in’ikad) için Kâsânî’nin akdin rüknünün şartları adını verdiği taraflar, icab ve kabul uyumu, akid meclisi ile akdin mahalli şeklindeki dört in’ikad şartının bulunması gerekir. Akdin sahih olabilmesi için rükün ve rüknün şartlarının yanında ayrıca vasıf olarak nitelendirilen bazı özelliklerin de olması gerekir ki bunlara da sıhhat şartları adı verilir (Kâsânî, 1996:V/199-201; Mecelle, md. 361; Karaman, 1989: II/253).

Akdin rüknü ve rükün şartları ile vasıf şartlarının bulunup bulunmaması açısından akidler sahih, fasit ve batıl olarak nitelendirilerek, “aslen ve vasfen meşru olan” akidler sahih (Mecelle, md. 108), “aslen sahih olup vasfen sahih olmayan” akidler fasit (Mecelle, md. 109), “aslen sahih olmayan” akidler ise batıl (Mecelle, md. 110) olarak isimlendirilmektedir.

2.MECELLEDE AKİD NAZARİYESİ

Mecellede akid nazariyesi ayrı bir bölüm halinde ele alınmak yerine, bir akid çeşidi olan bey’ akdi içerisinde düzenlenmiştir. Bu nedenle bey’ akdinin farklı maddelerinde değinilen akidle ilgili hususlar tasnif edilerek verilmeye gayret edilecektir.

Mecelle bey’ bahsi içerisinde öncelikle akdi tanımlayarak akdin rükünlerini ve akdin in’ikadını yani akdin nasıl kurulacağını ve bunun şartlarını ortaya koymuş sonrasında ise akdin kısımları ve hükümlerini izah etmiştir. Akid mün’akid ve gayri mün’akid olarak ikiye ayrılmış, sahih, fasit, nafiz ve mevkuf akidlere mün’akid akid adı verilmiş, batıl akde ise gayri mün’akid denmiştir. ırılmış

2.1.Akdin Tanımı ve Unsurları

Akid Mecelle’de şöyle tanımlanmıştır: “Akid, tarafeynin bir hususu iltizam ve taahhüd etmeleridir ki, icab ve kabulün irtibatından ibarettir.” (Mecelle, md. 103). Bu tarife göre, akid, bir mahal üzerinde iki tarafın birbirine uygun iradeleri ile hukuki netice doğuracak şekilde karşılıklı rızayı beyan eden icab ve kabulden ibarettir (Senhûrî, 1998a:I/73; Ali el-Hafîf, 2008:185; Zerka, 1998:I/382; Karaman, 2014:II/54; Çeker, 1999:7).

Mecelle'nin tarifine göre îcab ve kabul, mahal ve tarafların akdin üç temel unsuru olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Ali el-Hafîf, 2008: 185; Karaman, 2014: II/54; Çeker, 1999: 7; Apaydın, 2000a: XXII/314). Tarifte ortaya konun îcab ve kabul akdin rüknünü, taraflar ve mahal ise akdin in'ikadını (teşekkülünü, vücuda gelmesini) ifade etmektedir (Karaman, 2014: II/66; Karaman, 2011: III/50). Mecelle'ye göre akdin hukuken var olabilmesi için bu üç hususun da bulunması gerekmektedir (Mecelle, md. 106-107).

2.2.Akîd Rükûnû

Rükûn lügatte, bir şeyi tutan sağlam yanı, bir bütünün ayrılmaz parçası demektir (İbn Manzûr, 1990:XIII/186; Asım Efendi, 2004:VI/5374). İstilahta ise, bir şeyin temelini ve varlığını oluşturan veya onun mahiyetinden bir cüz olan şeydir (Cürcânî, 1983:112; Ali Haydar, 1330:I/236-237; Ali el-Hafîf, 2008:187; Zerkâ, 1998:I/389). Tıpkı suyun iki kimyevi unsur olan oksijen ve hidrojen den meydana gelmesi gibi bir şeyin mevcudiyetinin kendisine bağlı olduğu ve onun mahiyetini ortaya çıkaran şeydir. Mesela kıyam, kıraat, rüku', secde namazın rükûdür çünkü namazın mahiyeti ve hakikati ancak bu fiillerle ortaya çıkmaktadır (Zerkâ, 1998:I/390; Ayengin, 2008:XXXV/286).

Mecellenin "Akîd, tarafeynin bir hususu iltizam ve taahhüt etmeleridir ki îcab ve kabulün irtibatından ibarettir." (Mecelle, md. 103). "Rükûnû'l-bey, yani mebî'in mahiyeti malî mala değişmekten ibaret olup ancak buna delalet etmek hasebiyle îcab ve kabule dahi itlak olunur." (Mecelle, md. 149). "İcab ve kabul ile bey' münakid olur" (Mecelle, md. 167) maddelerine göre akîd rükûnû, "îcab ve kabul"den ibarettir (Kâsânî, 1996:V/199).

Akîd rükûnû olan "îcab ve kabul" esasen bir hukuki işlemin yapılmasına ilişkin rızanın varlığını gösteren iradenin açıklanmasıdır (Apaydın, 2000b:XXII/387). Bu anlamda îcab ve kabul akîd taraflarından sadır olup onların amaçlarına delalet eden ve iradelerini açıklayan ibarelerdir (Ali el-Hafîf, 2008:203). İcab ve kabulün olduğu yerde akîd mün'akîd olmaktadır. Yani akîd kuruluşu ve hukuken varlığı îcab ve kabulün varlığına bağlanmaktadır. Ancak akîd mün'akîd olması onun mutlak sahih olduğu anlamına gelmemektedir. Zira mün'akîd akîd sahih veya fasit olabilmektedir (Mecelle, md. 106).

Akîd kuruluşu için gerekli olan iradenin ortaya konabilmesi birbirine uyumlu iki ibare ile gerçekleşir. Fıkıh ıstılahında bu iki ibare "îcab ve kabul" diye adlandırılır (Kâsânî, 1996:V/199; Ebû Zehra, 1996:176). Mecelle bunu şöyle ifade eder: "İcab, inşayı tasarruf için ibtida söylenilen sözdür ki tasarruf anıyla isbat olunur." (Mecelle, md. 101). "Kabul, inşayı tasarruf için saniyen söylenilen sözdür ki anıyla akîd tamam olur." (Mecelle, md. 102).

Akid yapan tarafların birinden sadır olan ilk söze “ıcab” denilir ki bununla bir tarafın akid yapma iradesi ortaya konmuş olur, diğer taraftan sadır olan ve ıcaba mutabık olan ikinci söze ise “kabil” denir ki bununla da akid tamamlanmış olmaktadır (Çeker, 1999:49).

2.2.1. İcab ve Kabul Sigası

İcab ve kabul, tarafların birbirine karşı rızalarını ifade etmektir. Rızayı ifade etmek de değişik söz ve şekillerde olabilir. Mecelle “İcab ve kabul örf ve adet-i beldede inşayı bey’ için müstamel olan lafızlardır ki bunlarla pazarlık kesilip lisanımızda hayırlaşmak tabir olunur” (Mecelle, md. 168). “İcab ve kabul için ekseriya mazi sigası istimal olunur” (Mecelle, md. 169). “Alırım ve satarım gibi muzari sigasıyla hal murâd olunursa bey’ mün’akid olur ve eğer istikbal murâd olunursa mün’akid olmaz” (Mecelle, md. 170). “Alacağım satacağım gibi va’-di mücerred manasına olan müstakbel sigasıyla bey’ mün’akid olmaz” (Mecelle, md. 171). “Sat ve satın al gibi emir sigasıyla dahi bey’ mün’akid olmaz. Fakat bitarik-il iktiza hale delalet eden emir ile dahi bey’ mün’akid olur” (Mecelle, md. 172). “İcab ve kabul şifahen olduğu gibi mükatebe ile dahi olur” (Mecelle, md. 173). “Dilsizin işaret-i marufesiyle bey’ mün’akid olur” (Mecelle, md. 174). “İcab ve kabulden maksad-ı aslı ki terazi-i tarafeyndir, buna delalet eden mübadele-i fi’liye ile dahi bey’ mün’akid olur ve buna bey’-i teâtî denilir” (Mecelle, md. 175). ifadeleriyle icab ve kabulün ifade şekillerinin nasıl olabileceğini beyan etmektedir.

Mecelle’ye göre icab ve kabul sigası aşağıdaki hususlar doğrultusunda düzenlenmelidir:

1-İcab ve kabulde muayyen bir söz şart olmayıp akdin yapıldığı beldede bunun için kullanılan sözler geçerlidir.

2-Sözlü lafızlarda genellikle mazi sigası kullanılmalıdır.

3-Alırım, satarım gibi muzari sigası ile “sat” veya “satın al” gibi emir sigalarında dışa vuran irade açık olmadığından niyet esas alınmaktadır. Bu sebeple şayet bu lafızlarla şu anki durum kastediliyorsa akid mün’akid olur.

4-Alacağım, satacağım gibi gelecek zaman sigası ile akid mün’akid olmaz.

5-İcab ve kabulde sözlü lafızlar yerine yazışma da kullanılabilir.

6-Dilsizin işareti icab ve kabul yerine geçer ve akid mün’akid olur

7-İcab ve kabulde söz olmaksızın tarafların maksatlarına delalet eden fiil (teâtî) ile de akid mün’akid olur.

Mecelle maddelerinde görüldüğü üzere îcab ve kabule delalet eden söz, yazı, işaret veya fiilde şekilden ziyade açıklık ve kesinlik önemlidir. Kullanılan siganın akid inşa etme maksadına delaleti açık ve kesin olduktan sonra sözlü ya da fiili siganın örfi, hakikî, mecazî, yazılı, işaret, mazi, muzari veya emir şeklinde kullanılması arasında fark görülmemektedir. Zira esas olan iradeyi anlama ve anlatmadır. Söz, yazı ve işaretler yalnızca birer delildir. Bu sebeple maksadı ifade eden her türlü fiil ve ifade akid sigası olarak geçerlidir (Senhûrî, 1998a:I/123-126; Ali el-Hafîf, 2008:203; Ebu Zehra, 1996:245-249; Ali Haydar, 1330:I/256-269; Zerka, 1998:405-418; Karaman, 2014:II/68-78; Çeker, 1999:47-56).

2.2.2. İcab ve Kabul Şartları

Mecelle'nin farklı maddelerinden anlaşılan sonuca göre îcab ve kabulün sıhhatli bir şekilde ortaya çıkabilmesi için bir takım şartları sağlaması gerekmektedir. Bu şartların gerçekleşmemesi durumunda akid mün'akid olmaz. Bunlar şöyle özetlenebilir (Ali Haydar, 1330:I/250-256):

1-İcab ve kabul birbirine muvafık olmalıdır (Mecelle, md. 177).

2-Kabul anında mücib hayatta olmalıdır. İcabda bulunan kabul esnasında hayatta değil veya akde ehil değilse îcab batıl olacağından îcab ve kabul gerçekleşmez.

3-Mücib, îcabından rücu etmemiş olmalıdır (Mecelle, md. 184).

4-İcabın muhatabı, yapılan îcabı reddetmemiş olmalıdır. İcab reddedildiğinde îcab batıl olacağından akid mün'akid olmaz.

5-Akid yapan taraflar birbirlerinin îcab ve kabul sözlerini işitmiş olmalıdır.

6-İcab ve kabul farklı kimselerden sadır olmalıdır.

7-İcab ve kabulde ciddiyet olmalıdır (Ali Haydar, 1330:I/259-260).

Buna göre akdin in'ikadından maksat, icap ve kabul arasında meydana gelen bir irtibattır ki bu irtibatın sağlanması için muteber bir irade olmalı, ikinci ifade birinciye uygun olmalı, akdin konusu hukuki sonuçlarını kabule elverişli olmalı ve kabul îcaba muttasıl olmalıdır (Ali el-Hafîf, 2008:188-189).

2.3. Akdin Kuruluşu: İn'ikad ve Şartları

Akdin kurulabilmesi için Mecelle'nin akid tanımından çıkartılan, îcab ve kabul, taraflar ve mahal şeklindeki üç temel unsurun şartlarıyla beraber meydana gelmesi gerekmektedir. Mecelle bir akdin varlığı için rükün ve in'ikad ifadelerini kullanmaktadır. Mecelle'nin 103, 104, 149, 167 ve 361. maddeleri birlikte

incelendiğinde îcab ve kabulün rükün, mahal ve tarafların in'ikad şartı olduğu ve akdin mün'akid olabilmesi yani hukuken var olabilmesi için bu üç temel unsurun şartlarıyla birlikte bulunmasının gerektiği anlaşılmaktadır (Ali Haydar, 1330:I/249-250). Mecelle'nin 106. ve 107. maddelerine göre üç unsurun tamam olmadığı akidlere "gayri mün'akid" adı verilmekte ve bu da batıl olarak nitelendirilmektedir (Kâsânî, 1996:V/199).

İn'ikad kelimesi birbirine mutabık iki iradenin adeta düğümlenerek irade sahipleri arasında itibari bir bağ oluşturması yani akdin kurulması anlamında bir terimdir (Apaydın, 2000a: XXII/314). Mecelle in'ikadı "*icab ve kabulün müteallâkında eseri zahir olacak veçhile yekdiğere bervechi meşru' teallûkudur.*" (Mecelle, md. 104) şeklinde tanımlamış ve "*Bey'in in'ikadında rüknü ehinden yani akil ve mümeyyizden sûdur etmek ve hükmü kâbil olan mahalle muzaf olmak şarttır.*" (Mecelle, md. 361) maddesiyle de in'ikadın şartlarını düzenlemiştir.

Mecelle'ye göre akdin in'ikadının beş şartı olup akdin kurulabilmesi için bu şartların meydana gelmesi gerekmektedir (Ali Haydar, 1330:I/602-604):

- 1-Tarafların âkil, mümeyyiz ve müteaddid olması.
- 2-Kabul lafzının îcaba muvafık olması.
- 3-Mahallin bulunması.
- 4-Akid lafızlarının işitilmesi
- 5-Mecelis birliğidir.

Akdin in'ikad şartlarına Kâsânî, akdin rüknünün şartları olduğunu ifade ederek bunları taraflar, îcab-kabul uyumu, akid meclisi ve akdin mahalli şeklinde dört madde olarak zikretmektedir (Kâsânî, 1996:V/201).

2.3.1. Akdin Tarafları

Akdin temel unsurlarından biri olan "taraflar" akdin in'ikadının şartlarındandır. Taraflar yoksa veya akid yapmaya ehil değilse akid mün'akid olmaz. Mecelle "Akid tarafeynin bir hususu iltizam ve taahhüt etmeleridir ki îcab ve kabulün irtibatından ibarettir" (Mecelle, md. 103). "Bey'in in'ikadında rüknü ehinden yani akil ve mümeyyizden sûdur etmek ve hükmü kaabil olan mahalle muzaf olmak şarttır" (Mecelle, md. 361). "Sagir ve mecnun ve mâtuh zaten mahcurdurlar" (Mecelle, md. 957). "Sagir-i gayri mümeyyizin velisi izin verse bile onun tasarrufat-ı kavliyyesi asla sahih olmaz." (Mecelle, md. 966). "Mecnun-i mutbak sagir-i gayri mümeyyiz hükmündedir." (Mecelle, md. 979) şeklindeki ifadeleriyle taraflarla ilgili hususları düzenlemiştir.

Mecelle'ye göre akid yapan tarafların asgari iki kişi olması ve hukuki işlem yapabilme ehliyetine sahip olmaları şarttır. İcap ve kabulün hukuken sonuç doğuracak şekilde olabilmesi için öncelikle tarafların ehil olması gerekir. Ehliyetsiz kimselerin ortaya koydukları irade (ıcab ve kabul) hukuken yok sayılır ve bunların yaptığı akidler mün'akid olmaz, bătıl olur. Bu yüzden aklı melekelerini tam olarak kullanamayan mecnunun ve aklını kullanmaktan aciz olan gayri mümeyyiz sabînin akdi geçerli değildir. Ancak buluş, akdin in'ikadı için şart değildir. Bu yüzden sabıyy-i âkil yani mümeyyiz çocuk kendi malını satsa, velisinin onayıyla veya kendisinin buluşa ermesiyle vereceği onayla geçerli olur. Aynı şekilde hür olmak da akdin in'ikad şartlarından değildir (Kâsânî, 1996:V/201-202; Ali Haydar, 1330:I/602-604).

2.3.2.Akdin Mahalli

Akdin mahalli, akdin temel unsurlarından biridir. Akdin mün'akid olabilmesi için şartlarına uygun bir mahallin olması lazımdır. Mecelle'ye göre akid kurulabilmesi için üzerinde akdin gerçekleşeceği bir mahal olmalıdır. Buna ma'kud aleyh denir. Mahal akdin eserinin ve hükmünün kendisinde meydana geldiği şey demektir. Mesela satım ve rehin akidlerinde akdin mahalli bir "ayn" iken kira ve âriyet akidlerinde aynın menfaatidir. İslam hukukunda her şey akde mahal olmaya elverişli değildir. Bu nedenle bir şeyin akdin mahalli olabilmesi ve akdin gerçekleşebilmesi için gerekli şartlar şöyle özetlenebilir (Kâsânî, 1996:V/207; Ali Haydar, 1330:I/606-607; Karaman, 2014: II/155-156; Kahveci, 2015:108-110):

Akde konu olan şeyler mübah mal olsa da şayet herhangi bir kimsenin mülkü değilse akdin mahalli olamaz. Mesela havadaki kuş, denizdeki balık kimsenin mülkü olmadığından bunlar üzerine akid kurulamaz. Yine herkesin faydalanmasının mübah olduğu meralar ve nehir suları gibi kendi mülkü olmayan bir şey üzerinde de akid in'ikad etmez (Kâsânî, 1996:V/217-219; Karaman, 2014:II/179).

1-Akdin mahalli mevcut olmalıdır. Mecelle "*Mebi'in mevcud olması lazımdır.*" (Mecelle, md. 197) ve "*Madumun bey'i batıldır.*" (Mecelle, md. 205) maddeleriyle mevcut olmayan şeyin mahal olamayacağını belirtir. Dolayısıyla ma'dumun veya ma'dum tehlikesi bulunan bir malın satımında akid in'ikad etmez. Bu nedenle doğacak yavrunun, sağılmamış sütün, ortaya çıkmamış meyvenin satışında akid gerçekleşmiş olmaz. Bu durumlarda mebi' henüz ortada mevcut olmadığından akid kurulamaz. Çünkü bunların mevcut olup olmayacağı belli değildir (Kâsânî, 1996:V/207; Mecelle, md. 205, 363; Ali Haydar, 1330:I/:326-327, 606-607; Karaman, 2014:II/156; Bilgili, 2011:127).

2-Akdin mahallinin teâmüle elverişli ve şer'an faydalanılması mübah olmalıdır. Mecelle'nin, "*Mebi'in mal-ı mütekavvim olması lazımdır.*" (Mecelle,

md. 199). “Mütekavvim olmayan malı satmak batıldır.” (Mecelle, md. 211). “Beynennas mal olmayan şeyi satmak yahut onunla bir mal satın almak batıldır.” (Mecelle, md. 210) düzenlemesi gereği şer’an faydalanılması mübah olmayan veya akde konu olamayacak mahal üzerinde akid mün’akid olmaz. İslam hukukunda bir şey üzerine akid kurulabilmesi için o şeyin hukuken akid hükmünü kabul edebilecek şekilde meşru ve şer’an kullanımı mübah yani mütekavvim olması gerekmektedir. Bu özellikte olmayan şeyler akde mahal olamazlar. Bir şey hukuken mal değilse onun üzerine akid kurulamaz. Mesela hür bir insan, kendiliğinden ölmüş bir hayvan ve kan hukuken mal kabul edilmediği için satım akdine konu olamaz, olursa akid in’ikad etmez. Aynı şekilde domuz, içki gibi şer’an faydalanılması caiz olmayan (gayri mütekavvim) şeyler de satım akdine konu olamaz. Fakat faydalanılması mübah olan şeylerin satım akdine konu olabilmesi mümkündür (Kâsânî, 1996:V/210-213; Mecelle, md. 210, 211, 212; Ali Haydar, *1330:I/229*, 332-334; Karaman, 2014: II/174-175; Kahveci, 2015:109).

3-Mahal tayin edilmiş olmalıdır. Akidde tarafların anlaşmazlığa düşmemesi için mahallin belirlenmesi gerekmektedir. Bu sebeple Mecelle “Cinsi beyan olunarak satılan şey başka cinsten çıksa bey’ batıl olur.” (Mecelle, md. 208). “Mebi’in malumiyyeti sairinden temyiz edecek hal ve vasfını beyan ile hasıl olur.” (Mecelle, md. 201). “Mebi’ meclis-i bey’de hazır ise işaret-i hissiyye kafidir.” (Mecelle, md. 202). “Semenin malumiyyeti meydanda ise müşahade ile değil ise miktar ve vasfını beyan ile hasıl olur.” (Mecelle, md. 239) maddeleriyle belirlenen mahallin değişmesi durumunda akdin mün’akid olmayacağını ifade eder. Bu nedenle belirsizliklerin ve ihtilafların oluşmaması için mahal tayin edilmelidir. Mecelle ayrıca 449-451, 630, 688, 709, 811, 858 ve 1547. maddelerinde kefalet, havale, rehin, ariyet, hibe ve sulh gibi akidlerde mahallin tayinini tanzim etmektedir.

4-Mahal mümkün ve teslim edilebilir olmalıdır. Mecelle “Mebi’in teslimi mümkün ve makdur olmak lazımdır.” (Mecelle, md. 198). “Teslimi mümkün ve makdur olmayan şeyi satmak batıldır.” (Mecelle, md. 209) maddeleriyle teslimi mümkün olmayan mahal ile akdin mün’akid olamayacağını belirtir. Mahal üzerinde tasarruf yetkisi bulunmalı ve teslimi mümkün olmalıdır. Eğer satıcı teslimden aciz ise malın maliki olsa bile akid in’ikad etmez. Buna göre satım akdinde bayi sattığı şeyi teslim etmeye güç yetiremezse akid gerçekleşmez. Mesela havadaki kuşun, denizdeki balığın satımı bu gerekçeden dolayı geçerli değildir (Kâsânî, 1996:V/219-220: Mecelle, md. 209, 363; Ali Haydar, *1330:I/330-331*; Karaman, 2014:II/166; Kahveci, 2015:109).

2.3.3. İcab ve Kabul Uygunluğu

İslam akid nazariyesine göre irade beyanlarının birbirine uygun olarak aynı mecliste bulunması şarttır (Kâsânî, 1996:V/204; Merğînânî, tsz:III/23; Şirbînî, 1994:II/323; Ali Haydar, 1330:I/283). Akdin geçerli olabilmesi için karşılıklı iki irade olan îcab ve kabulün birbirine uygun olarak beyan edilmesi gerekir. Akidde rıza ancak bu şekilde gerçekleşebilir. Şayet taraflar irade beyanlarında farklı şeyleri veya şartları zikrederlerse karşılıklı rıza meydana gelmiş olmaz. Mesela îcab buğday üzerine yapılırken kabulün arpa üzerine olması, îcabın 100 lira üzerine yapılırken kabulün 90 lira üzerine olması durumunda karşılıklı rızanın oluşmaması nedeniyle akid münakid olmaz (Zerka, 1998:407-408; Karaman, 2014:II/93).

Mecelle îcab ve kabulün birbirine uygunluğunu aşağıdaki maddelerde şöyle düzenlemiştir: “Akıdeynden biri her ne ile neyi îcab ederse diğeri dahi biaynihima onunla onu kabul etmek lazımdır. Yoksa semeni yahut müsemmeni teb’iz ve tefrik etmeye selahiyeti yoktur.” (Mecelle, md. 177). “Kabulün îcaba zımnen muvafakati kâfidir.” (Mecelle, md. 178). “Mütebayiandan biri müteaddid şeylerin bahalarını tafsil etse bile safka-i vahide ile yani toptan olarak bey’ îcab ettikde diğeri dahi ol vechile kabul ederek mecmu semen ile mecmu mebi alabilir, yoksa safka-i tefrik ederek içinden dilediğini, zikrolunan bahası ile kabul edip almakta muhayyer değildir.” (Mecelle, md. 179).

Mecelleye göre “kabul”ün “îcab”a uygun olması gerekir. Bu durum taraflardan birinin îcabını diğerk tarafın kabul etmesi şeklinde gerçekleşir. Kabulün îcaba uygunluğu zımni de olabilir. Mesela “şu malı sana 100 liraya sattım” şeklindeki îcaba, “150 liraya aldım” şeklinde kabulde bulunulsa îcab ve kabul arasında zımnen uygunluk olduğu kabul edilir ve akid münakid olur. Çünkü kabul îcabı içerisinde barındırmaktadır. Şayet îcabla kabul arasında uyumsuzluk söz konusu olursa akid in’ikad etmez. Bu uyumsuzluk farklı bir teklifte bulunma, teklifin bir kısmını kabul etme gibi çeşitli şekillerde görülebilir. Mesela müşteri bir malı satıcının teklif ettiği fiyatın yarısıyla satın alacağını beyan etmesiyle akid in’ikad etmez. Aynı şekilde satıcı semen olarak altın cinsiyle îcabda bulursa müşteri de semen olarak gümüş cinsiyle kabul etse akid yine in’ikad etmez (Kâsânî, 1996:V/203-204).

2.3.4. Akid Meclisi

Akdin geçerli olabilmesi için meclis birliği şarttır. Akidde meclis birliği gerçekleşmezse yani akid meclisi farklılaşırsa akid in’ikad etmez. Kabulden önce âkidin meclisten kalkması veya başka bir işle meşgul olması akid meclisinin değiştiğini gösterir. Satıcı îcabta bulursa ancak akid meclisi farklılaştıktan sonra müşteri kabul etse akid in’ikad etmez. Bu durumda îcab hukuken yok hükmündeyken kabulün gerçekleştiği farz edilir. Çünkü îcab ve kabul birbirini tamamlayan iki rükünden ibarettir (Kâsânî, 1996:V/204-205).

Mecelle akid meclisini şöyle düzenlemiştir: “Meclis-i bey’ pazarlık için olunan içtimadır.” (Mecelle, md. 181). “Meclis-i bey’de badel îcab nihayeti meclise kadar tarafeyn muhayyerdır.” (Mecelle, md. 182). “Ba’del îcab kabl-el kabul ahad-i tarafeynden i’raza delalet eder bir kavil yahut fiil bulunursa îcab batıl olup kabule mahal kalmaz.” (Mecelle, md. 183).

Akid meclisi, îcab ve kabulün bir mecliste olması esasına dayanmaktadır. Bunun da gayesi îcab ve kabul arasında geçebilecek azami müddeti tayin ederek kendisine îcab yapılan yani akid teklif edilen tarafın kabulden önce düşünmesine fırsat ve imkan tanımadır. Akid meclisi, akidlerin içinde gerçekleştirildiği zaman dilimidir. Buna göre tarafların bir araya gelerek akid yaptıkları yer ve aralarında geçen akidle ilgili olarak konuşma sürecini kapsayan zaman dilimi akid meclisi anlamına gelmektedir. Şayet taraflar akdi bir mektup veya haberci vasıtasıyla yapıyorlarsa mektubun okunduğu yer ve okuma zamanıyla habercinin haberi ulaştırdığı yer ve zaman akid meclisini oluşturur. Akid meclisi taraflardan birinin îcabda bulunmasından sonra başlayarak akid üzerinde durulduğu ve karşı tarafın kabul beyanından önce taraflardan her hangi birinin vazgeçtiğini gösteren bir söz söyleyip davranışta bulunmadığı sürece devam eder. Buna göre taraflardan birisi akid yapmaktan vazgeçtiğini sözle veya davranışla ifade ederse ya da taraflardan biri îcabın yapıldığı yeri terk edip giderse akid meclisi sona ermiş kabul edilir. İcabta bulunan tarafa karşı tarafın vermiş olduğu olumlu ya da olumsuz cevapla akid meclisi fonksiyonunu tamamlamış olur. Şayet kabul beyanı gerçekleşmeden meclis sona ererse îcab artık hükümsüz hale gelir. Akdin gerçekleşmesi için îcab ile kabulün arasında hukuki bir bağın bulunması şarttır. Bu da Hanefilere göre iki irade beyanın aynı mecliste gerçekleşmesiyle oluşur. Meclis birliğinin uzun sürmesi bu bağa olumsuz etki etmez (Bilmen, 1985:VI/19-21; Karaman, 2014:II/84-97; Kahveci, 2015:119-120).

2.4. Akdin Hükümü

Mecelle’nin “Bey’, malı mala değişmektir ki mün’akid yahut gayri mün’akid olur.” (Mecelle, md. 105). “Bey’i mün’akid, in’ikad bulan bey’ demek olarak sahîh ve fasit ve nafiz ve mevkufe taksim olunur.” (Mecelle, md. 106). “Bey’i gayri mün’akid, bey’i batıldır.” (Mecelle, md. 107) maddelerine göre akid mün’akid ve gayri mün’akid olarak iki kısma ayrılmaktadır. Akdin rüknü ve in’ikad şartlarında eksiklik olan akid gayri mün’akid olup batıl kabul edilmektedir. Rükün ve in’ikad şartları eksiksiz olarak gerçekleşmiş akid ise mün’akid kabul edilmektedir. Mün’akid akdin de sahîh, fasit, nafiz ve mevkuf akid olmak üzere dört çeşidi bulunmaktadır. Buna göre akidler sahîh, fasit, nafiz, mevkuf (Mecelle, md. 106) ve batıl (Mecelle, md. 107) akid olmak üzere beş kısma ayrılmaktadır. Ayrıca akdin rüknü ve in’ikad şartları ile vasîf şartlarının bulunup bulunmaması açısından akidler sahîh, fasit ve batıl olarak nitelendirilerek, “aslen ve vasfen meşru olan” akidler sahîh, “aslen sahîh olup

vasfen sahih olmayan” akidler fasit, “aslen sahih olmayan” akidler ise batıl olarak isimlendirilmektedir (Çeker, 1999:97).

2.4.1.Sahih Akid

Mecelle’de sahih akid, “*Bey’i sahih, yani bey’i caiz zaten ve vasfen meşru olan bey’dir.*” (Mecelle, md. 108) şeklinde tanımlanmaktadır. Sahih akidden, hukuki sonuçların doğmasına sebep teşkil edebilecek akid kastedilmektedir. Buna göre akidde kullanılan ifadenin (siganın) düzgün olması, akdin kurulması ile ilgili iradeye açık bir şekilde delalet etmesi, o akdi yapmaya ehil birisinden, akdin hükmüne uygun bir mahal hakkında sadır olması, onu hukuken (şer’an) yasak kapsamına girdirecek her hangi bir ârizî vasfın bulunmadığı akid sahihtir (Ali el-Hâfif, 2008:328).Sahih akid, akdin temel unsurları ve şartları ile vasıfların tam olarak gerçekleştiği akiddir (Karaman, 1989:II/252).

2.4.2.Fâsid Akid

Mecelle fasid akdi, “Aslen sahih olup da vasfen sahih olmayan, yani zaten mün’akid olup da bazı evsâf-ı hâriciyyesi meşru olmayan beyi’dir.” (Mecelle, md. 109). “İn’ikad-ı bey’in şartı bulunup da bazı evsâf-ı hâriciyyesi itibariyle meşru olmazsa, mesela mebî meçhul, yahut semende hâlel vaki olursa bey’i fasid olur.” (Mecelle, md. 364) maddelerinde düzenlemiştir. Buna göre asıl itibariyle yani rükün ve in’ikad şartları açısından tam olan fakat vasıflarında eksiklik olan akidler fasittir. Fasid akid mün’akid akiddir. Kabzdan önce veya üzerinde tasarrufta bulunulmadan önce hiçbir hukuki netice doğurmayıp akdin ya feshedilmesi ya da fesadı gerektiren sebebin ortadan kaldırılarak akdin sahih akde çevrilmesi gerekmektedir (Çeker, 1999:103). Ancak fasit akid kabz ile nafiz olur. Yani fasit akitle yapılan bey’ de müşterinin mebî’de tasarrufu caizdir (Mecelle, md. 366).

Mecelle, in’ikad şartı bulunup da mütekavvim olmayan semen ile mal satın alınması (Mecelle, md. 212), meçhul şeyin satışı (Mecelle, md. 213), semenin zikredilmeden yapılan alışveriş (Mecelle, md. 237), semenin cinsi söylenmeden yapılan alım satım (Mecelle, md. 240), muayyen olmayan bir müddet üzerine alışveriş yapma (Mecelle, md. 248), semende bozukluk ortaya çıkması, gibi esasla ilgisi olmayan harici vasıfların bulunmaması durumunda akdin fasit olacağını (Mecelle, md. 364) belirtmektedir. Ancak fasit akid mün’akid bir akid kabul edilmekte ve mülkiyet ifade etmektedir. Yani fasit akidle yapılan alışverişte müşteri mebî’e satıcı ise semene malik olmaktadır (Mecelle, md. 369). Fasit akid kabzdan sonra hüküm ifade etmektedir. Bu sebeple mebî’ müşterinin elinde telef olduğunda tazmini gerekmektedir (Mecelle, md. 371). Yine fasit akidde taraflardan her birinin akdi feshetme yetkisi vardır. Fakat mebî’ müşteri elinde iken telef olma, tüketilme, satılma, hibe edilme gibi bir suretle elden çıkarılırsa veya tamir etmek, ağaç dikmek gibi bir surette mebî’a bir şey ilave edilirse veya

buğday un yapılarak mebi'in özelliği değişirse feshetme hakkı ortadan kalkmaktadır (Mecelle, md. 372).

2.4.3. Batıl Akid

Mecelle'ye göre batıl akid, sahih olmayan (Mecelle, md. 110) gayri mün'akid akiddir (Mecelle, md. 107). Bu sebeple hukuken yok hükmünde olup hiç bir sonuç doğurmayan bir akiddir. Zira batıl akidde müşteri, satıcının izniyle malı kabzetse dahi mülkiyet ifade etmez ve mal müşterinin elinde emanet hükmünde olur. Teaddî olmaksızın mal telef olsa tazmin lazım gelmez (Mecelle, md. 370). Akdin batıl olması, akdin rükünlerinden ve temel unsularından bazılarının bulunmamasından yahut Şâri'în yasakladığı bir sebep dolayısıyla olabilir (Ali el-Hâfif, 2008:329). Bu sebeple, ma'dumun satışı (Mecelle, md. 205), gümüşün elmas diye satılması gibi akidde belirlenmeyen mebi'in satışı (Mecelle, md. 208), teslimi mümkün olmayan şeyin satışı (Mecelle, md. 209), murdar hayvan, kan ve hür insan gibi şer'an satışı yasak olan gayri mütekavvim malın satışı (Mecelle, md. 210, 211), mecnûnun satışı (Mecelle, md. 362) batıl olup hukuken yok hükmündedir.

Akdin batıl olup olmamasını belirleyen ölçü akdin rükün ve in'ikad şartlarıdır. Akdin rükünün ve in'ikad şartlarındaki eksiklik akdi batıl yapar. Buna göre îcab ve kabul uygunluğu, meclis birliği, taraflar, akıl veya temyiz, teslimi mümkün mahal, muayyen ve tayini kabul mahal, teâmüle elverişli mütekavvim mahal olmak gibi şartlardan biri bulunmazsa akid batıl olur (Karaman, 2014:II/248).

2.4.4. Mevkuf Akid

Mevkuf akid mün'akid yani hukuki sonuç doğuran, aslen ve vasfen sahih bir akiddir (Ali Haydar, 1330:I/219). Mecelle mevkuf akdi "Bey'i mevkuf, gayrın hakkı tealluk eden beyidir, bey'i fuzuli gibi" (Mecelle, md. 111) şeklinde tanımlayarak mevkuf telakkisini şöyle düzenler: "Bey'in nafiz olması için bâyi, mebîa malik, yahut mal sahibinin vekili, ya velisi, ya vasisi olmak ve gayrın hakkı olmamak şartıdır." (Mecelle, md. 365). "Bey'i fuzuli ve bey'i merhun gibi gayrın hakkı taalluk eden bey' ol gayrın iznine mevkufen mün'akid olur." (Mecelle, md. 368). Akid yapanın mahal üzerinde ve yaptığı tasarruf üzerinde ehliyet ve selahiyetinin bulunması gerekir. Aksi halde yapılan akid hak sahibinin iznine bağlı olur. Bu anlamda başkasının hakkı üzerinde tasarrufların hak sahibinin iznine, henüz tasarruf ehliyetine sahip olunmadan yapılan tasarrufların veli veya vasînin iznine bağlı olmasına mevkuf adı verilmektedir (Karaman, 2014:II/250-251). Bu durumda "Bey'i mevkuf inde'l icaze hüküm ifade eder." (Mecelle, md. 377) maddesi gereği yetkisiz yapılan tasarrufa hak ve yetki sahiplerinin izin vermesi halinde akid geçerli olmakta, izin vermemesi halinde de akid fesholmaktadır.

2.4.5. Nafiz Akid

Mecelle'ye göre nafiz akid "Bey'i nafiz gayrin hakkı taalluk etmeyen bey'dir ki lazım ve gayr-ı lazım kısımlarına münkasim olur." (Mecelle, md. 113). Buna göre nafiz, akdin rükün ve in'ikad şartları açısından bir eksikliği bulunmadığı gibi başkasının hakkının da taalluk etmediği mün'akid bir akiddir. Ancak nafiz akid "Bey'i nafiz filhal hüküm ifade eder." (Mecelle, md. 374) maddesi gereği hukuki sonuç doğurmaktadır. Mesela bey' akdinde bayi' semene, müşteri de mebi'a mâlik olmakta ve bayi'nin semende, müşterinin de mebi'de tasarruf hakkı ortaya çıkmaktadır (Ali Haydar, 1330:I/628). Ayrıca nafiz akid lazım ve gayri lazım olarak iki kısma ayrılmaktadır. "Bey'i lazım hıyarattan âri olan bey'i nafizdir." (Mecelle, md. 114). "Bey'i gayri lazım kendisinde hıyarattan birisi bulunan bey'-i nafizdir." (Mecelle, md. 115) maddelerinde açıklandığı üzere taraflardan birinin tek taraflı iradesiyle akidenden rucû yani akdi feshetme hakkının bulunduğu akid "Hıyarattan birisi bulunursa bey' lazım olmaz" (Mecelle, md. 366) maddesinde ifade edildiği gibi gayri lazım akid olup "Bey'i gayri lazımda muhayyer olan kimse bey'i feshedebilir" (Mecelle, md. 376) ifadesinde görüldüğü üzere taraflardan biri akdi tek taraflı feshedebilmektedir. Yalnız "Bey'i nafiz-i lazımda mütebayiandan hiç birisi dönemez" (Mecelle, md. 375) hükmü gereğince lazım akid her iki taraf için bağlayıcı olduğundan herhangi birisinin tek taraflı olarak akdi feshetme hakkı bulunmamaktadır.

2.5. Akdin Sıhhatinin Şartları

İn'ikad şartları gerçekleşmiş akid mün'akid olmakla beraber sahih veya fasit olabilmektedir. Mün'akid olan bir akdin sahih veya fasit olup olmadığını belirleyen ölçü akdin sıhhatinin şartlarıdır. Zira bir akdin mün'akid olması için akdin temel unsurlarını yerine gelmesi yeterli olmakla beraber sahih olması için yeterli olmamaktadır. Bu nedenle bir akdin sahih olabilmesi için akdin unsurlarının ayrıca bir takım vasıfları da ihtiva etmesi gerekmektedir ki bu vasıflar akdin unsurlarını tamamlayıcı görev yapmaktadır. İşte bu vasıflar tamam olursa akid sahih olmakta, vasıflar eksik olduğunda da akid fasit olmaktadır (Çeker, 1999:98).

İslâm hukukçularına göre akdin sahih olabilmesi için akid esnasında ikrah, hezl, garar ve zarar, cehalet, gabn ve tağrir, galat, hile, haksız şart (fasid şart) ve faiz gibi durumların bulunmaması gerekir (Senhûrî, 1998a:IV/126; Çeker, 2006:100-106; Cin-Akgündüz, 1989:II/184; Apaydın, 1995:XII/417). Akid esnasında bu durumların bulunması akdin sıhhatine zarar vererek akdi fasit kılmaktadır.

Akdin sahih olabilmesi için çalışmanın fasit akid bölümünde izah edildiği üzere akdi fasit kılan hususiyetlerin bulunmaması gerekir. Ayrıca bu hususların

dışında Mecelle maddelerinden hareketle elde edilebilen akdin sıhhatinin şartları şunlardır:

1-Mahal anlaşmazlığa mani olacak şekilde malum olmalı, garar ve cehalet bulunmamalıdır. Mecelle'nin, "Mebi' müşterinin malumu olmak lazımdır." (Mecelle, md. 200). "Meçhulün bey'i fasiddir." (Mecelle, md. 213). "Hin'i bey'de tesmiye-i semen lazımdır. Binaenaleyh mebi'in bahası zirrolunmazsa bey' fasit olur" (Mecelle, md. 237). "Semenin malum olması lazımdır" (Mecelle, md. 238) hükmüyle akdin mahallinin taraflarca anlaşmazlığa sebebiyet vermeyecek ölçüde bilinmesi ve cehaletin giderilmesini şart görmektedir. Mahallin malum olması görmek veya işaret etmek suretiyle ya da misli mallarda cinsini, nevini ve niteliğini açıklamakla gerçekleşeceği gibi mahallin cinsi ve tarafların durumuna göre bazen tatmak, koklamak, dokunmak gibi his ve denemeyle de gerçekleşebilir (Kâsânî, 1996:V/219; Mecelle, md. 213; Ali Haydar, 1330:I/235-337; Karaman, 2014: II/168-169; Kahveci, 2015:110). Mahal üzerindeki cehalet, satılan malın, cins, nevi veya miktar olarak bilinmemesi, satış bedelinin belirsiz olması, vadenin belirlenmemesi gibi konularda ortaya çıkmaktadır. Mecelle, hukukî tasarrufların geçerliliği için cehaletin bulunmaması ve malum olma şartının arandığı birçok hususu kanunlaştırmıştır (Mecelle, md. 200, 213, 237, 238, 246, 248, 364, 449, 450, 451).

2-Tarafların rızasını zedeleyecek ikrah bulunmamalıdır. İkrâh "bir başkasını cebren razı olmadığı bir işi yapmaya zorlamak"tır (Cürçânî, 1983:33; Mecelle, md. 948). Bu durum akdin sıhhatine engel teşkil ettiği için ikrah, akdi fasit kılmaktadır. Zira Mecelle "İkrâh-ı muteber ile vuku bulan bey' ve şıra ve icar ve hibe ve ferağ ve an malın sulh ve ikrar ve ibra ve te'cili deyn ve iskat-ı şuf'a muteber olmaz." (Mecelle, md. 1006) hükmüyle bunu ifade etmektedir.

3-Akidde fasit şart bulunmamalıdır. Fâsit şart, akid ve hukukî işlemlerdeki bozukluk ve hükümsüzlük durumundaki fiil ve işlemler demektir. Akidlerde tek taraflı yarar sağlayan, yasak bir şeyi içeren, akdin muhteva ve amacına veya teamüle aykırı olan şartlar geçersizdir (Apaydın, 1995:XII/417-420). "Ehad-ı akıdeyne nef'i olmayan şartla bey' sahih olup ancak şart fasiddir. Mesela ahara satmamak yahut meraya salıvermek şartıyla bir hayvanı satmak sahih olup fakat şart lağvıdır" (Mecelle, md. 189) ifadesiyle taraflara menfaat sağlamayan şartlarda akdin geçerli, şartın geçersiz olduğunu fakat taraflara menfaat sağlayan şartın akdi fasit kılacağını izah etmektedir.

Mecelle'nin 186, 187 ve 188. maddeleri beraberce incelendiğinde akdin muktezasından olmadığı gibi akdin muktezasını desteklemeyen, örfen ve şer'an geçerliliği olmayan ve taraflardan birine menfaat sağlayan şartlar akdi fasit yapar. Mesela bayi' mebi'i bir aya kadar müşteriye teslim etmemek üzere satsa akid fasit

olduğu gibi taraflardan birine menfaat sağladığı için faizli bey'de fasittir (Ali Haydar, 1330: I/297-302, 235-337).

4-Akidde gabn, tağrir ve hile bulunmamalıdır. İslâm fıkında gabn fiyattaki aldanma, tağrir de eşyayı olduğundan başka türlü göstermeye çalışarak yapılan aldatmadır (Bardakoğlu, 1996:XIII/268; Günay, 2010: IXXXX/375). Hile de hukukta, “taraflardan birinin diğerini hukukî bir muamelede bulunması için kasten hataya düşürerek aldatması” (Cin-Akgündüz, 1989:II/174) şeklinde tarif edilmektedir. İslâm hukuku, hukukî ve ticari muamele sahasında, yapılan hileler üzerinde önemle durarak hiçbir aldatmaya izin vermemiş ve yalan beyanı hıyanet ve hile olarak kabul etmiştir (Köse, 1998:XVIII/29; Karaman, 2014: II/141-144). Mecelle'nin “Mütebayıandan biri diğerini tağrir edip de bey'de gabn-i fahiş olduğu tahakkuk ettikde mağbun olan kimse bey'i feshedebilir.” (Mecelle, md. 357). “Bey'i mutlak ile satılan bir malın ayıb-ı kadimi tebeyyün ettikte müşteri muhayyerdir, dilerse reddeder ve dilerse semen-i müsemma ile kabul eder.” (Mecelle, md. 337) maddelerinde olduğu gibi aldanma, karşı tarafın hile ve aldatmaları sonucu oluşursa İslâm hukukçuları bu akdin fasid olduğunda ve aldanmaya maruz kalan kimse tarafından feshedilebileceğinde görüş birliği içerisinde idirler (Bardakoğlu, 1996: XIII/268-273).

5-Akidde hata veya galat unsuru bulunmamalıdır. Galat kasıt unsuru olmaksızın maksatla irade beyanı arasında ortaya çıkan uyumsuzluk anlamında bir terimdir. İslâm hukukçularının çoğunluğu, elmas olması şartıyla alınan bir yüzüğün cam veya kristal olduğunun ortaya çıkması gibi akdin tamamlanmasından sonra akdin gerçekleşen konusunun üzerine akid yapılan konudan zat ve vasif bakımından farklı olduğunun ortaya çıkması durumlarındaki hatalarda akdin fasit olduğunu kabul ederler (Mecelle, md. 208; Karaman, 2014: II/125; Apaydın, 1996: XIII/297-299; Cin-Akgündüz, 1989: II/173). Mecelle “Bayi'in bir vasfi mergub ile muttasif olmak üzere satmış olduğu mal ol vasıftan âri çıksa müşteri muhayyerdir. Dilerse bey'i fesh eder ve dilerse mecmu'ı semen-i müsemma ile mebi'i kabul eder” (Mecelle, md. 310) ifadesiyle mahallin vasfındaki hatanın akdi fasit kılacağını belirtir.

2.6.Akdin Nefaz Şartları

Nefaz, akdin ortaya çıkardığı neticeler demektir. Akdin in'ikadından itibaren akid üzerine hukuken terettüp eden bazı sonuçlar doğurmaktadır. Ali Haydar Efendi Mecelle'den şu nefaz şartlarını çıkarmaktadır:

1-Akidler mülk veya velayet hakkı doğurur.

2-Akdin mahalli üzerinde hak ve yetki sahibi gayrısı için hak bulunmamaktır. Mecelle'de bu husus şöyle ifade edilir: “Bey'in nafiz olması için bâyi, mebâ malik, yahut mal sahibinin vekili, ya velisi, ya vasisi olmak ve gayrin hakkı

olmamak şartıdır.” (Mecelle, md. 365). “Bey’i fuzuli ve bey’i merhun gibi gayrin hakkı taalluk eden bey’ ol gayrin iznine mevkufen mün’akid olur.” (Mecelle, md. 368).

3-Akdin in’ikad şartlarının tamamının bulunmasıdır. Zira bir kimse malını in’ikad şartlarına uymadan satacak olsa satış ne mün’akid olur ne de nafiz olur.

2.7.Akdin Lüzum Şartları

Lüzum bağlayıcılık demektir. Lazım akid her iki taraf içinde bağlayıcı olan akid demektir. Bağlayıcı akid taraflar üzerine borç inşa etmektedir. Böylece akdin taraflarından herhangi birisi tek taraflı olarak akidenden dönememektedir. Akdin lüzumunun şartları da şunlardır:

1-Akdin muhayyerlikten hâli olmasıdır. Yani tarafların muhayyerlik hakkının bulunmamasıdır.

2-Akdin in’ikad ve sıhhat şartlarının mevcut olmasıdır. Zira bu şartlar bulunmadığında taraflar için fesih hakkı doğmaktadır. Mesela bir kimse muhayyer olmaksızın murdar olan bir hayvanı satsa bey’ lazım olmayacağı gibi belirsiz bir semen ile bir mal satılsa yine bey’ lazım olmayıp “Bey’i fasidde akideynden her birinin bey’i feshetmeye hakkı vardır.” (Mecelle, md. 372) maddesi gereği taraflar akdi feshedebilirler.

SONUÇ

İslam hukukunda akid teorisi hakkında mezhepler arasında farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Klasik fıkıh literatüründe ise bu husus müstakil eserlerden ziyade bey’ akdiyle beraberce işlenmiştir. Bu nedenle İslam hukukçularının akid teorisi yaklaşımlarını buyu’ bahisleri içerisindeki görüşlerden hareketle elde edebilmekteyiz. Ancak günümüzde bu konu hakkında müstakil eserler bulunmaktadır. Bu eserlerin sistematüğünde modern hukuk anlayışının etkileri görülmektedir. Esasen borçlar hukuku kanunlaştırma çalışması olan Mecelle’de buyu’ bölümü içerisinde akid nazariyesiyle ilgili yaklaşımlara yer verilmiştir. Mecelle’ye göre akid iki iradeyle kurulan bir sözleşme olarak görülmekte ve icap kabul, taraflar ve mahal akdin temel unsurlarını oluşturmaktadır. İcab ve kabul akdin rüknünü yani asıl cüz’ünü teşkil etmekte, taraflar ve mahal ise akdin kuruluşunu tamamlamaktadır. Bu nedenle üç temel unsur olmadan akid kurulamaz. Bu üç unsurdaki eksiklik akdi batıl yapmaktadır. Bir tasarrufun hukuki bir sonuç doğurabilmesi için öncelikle bu üç unsurun varlığı gerekmektedir. Akdin unsurlarının varlığının dışında ayrıca kendilerine özgü şartları ve vasıfları da bulunmaktadır. Bir akdin tam olarak doğabilmesi yani sahih olabilmesi için akdin unsurlarının şartları ve vasıflarıyla beraberce bulunması gerekmektedir. Aksi halde unsurların var olduğu fakat vasıfların

bulunmadığı durumlarda akid fasid olarak kurulabilmektedir. Böylece akidlerle ilgili sahih, fasit ve batıl şeklinde bir tasnif ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Mecelle'nin akid nazariyesi bu alanda temel bir yaklaşım haline gelmiştir. Özellikle Mecelle'nin akdi iki iradeye bağlaması günümüz akid teorisinin de esasını teşkil etmiştir. Mecelle öncelikle akdi mün'akid ve gayri mün'akid olarak ikiye ayırmış unsurları tamam olan akidleri mün'akid kabul ederek sahih, fasid, mevkuf ve nafiz olmak üzere dört kısma ayırmıştır. Unsurlarının eksik olduğu akidleri ise gayri mün'akid olarak tanımlamış ve bunun da batıl olduğunu yani hukuki bir sonuç doğurmayacağını kabul etmiştir.

KAYNAKÇA

- Ali el-Hafif, (2008) **Ahkâmu'l-Muâmelâti's-Şeriyye**, Daru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire.
- Ali Haydar, Hoca Emin Efendi Zade, **Dürerü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm**, Ebu'z Ziya Matbaası, İstanbul, R.1330.
- Apaydın, H. Yunus, (2000) "**İn'ikad**", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- Apaydın, H. Yunus (2000) "**İrade Beyanı**", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- Apaydın, H. Yunus (1995) "**Fesad**", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- Apaydın, H. Yunus (1996) "**Galat**", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- Asım Efendi, (2004) **Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi**, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Ayengin Tevhit (2008) "**Rükün**", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- Aynî, Bedrüddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, (2000) **el-Binâye fi Şerhi'l-Hidâye**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Babertî, Ekmelüddîn Muhmmmed b. Mahmud b. Ahmet, **el-İnâye Şerhu'l-Hidâye**, (Fethu'l Kadir ile birlikte), Darul Fikr, Beyrut, tsz.
- Bardakoğlu, Ali, (1996) "**Gabn**", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.

- Baysa, Hüseyin (2015) **Kureyş Kervanları - Hukuk Sosyolojisi Açısından Vahiy Döneminde Ticari Hayat**, İz Yay., İstanbul.
- Bilgili, İsmail (2011) **İslam Hukukunda Madumun Satımı**, Desen Ofset Matbaacılık.
- Bilmen, Ömer Nasuhi (1985) **Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, Bilmen Basımevi, İstanbul.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim (1981) **Sahîhu'l-Buhârî**, Çağrı Yayınevi, İstanbul.
- Cevherî, İsmail b. Hammad (1987) **es-Sıhah Tâc'ul-Lüga ve Sıhâhu'l-Arabiyye**, Dâru'l-İlim, Beyrut.
- Cin, Halil ve Akgündüz, Ahmet (1989) **Türk Hukuk Tarihi**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.
- Cürcânî, Şerif Ali b. Muhammed (1983) **Kitabu't-Ta'rîfât**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Çeker, Orhan, (1999) **İslam Hukukunda Akidler**, İttifak Holding Yayınları, Konya.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî es-Sicistânî, Süneni Ebî Dâvûd, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Ebû Zehra, Muhammed (1996) **el-Milkiyye ve Nazariyyetü'l-Akdi fi'ş-Şerîati'l-İslamiyye**, Dâru'l-fikri'l-'Arabî, Kahire.
- Ezherî, Muhammed b. Ahmed (2001) **Tezhîbu'l-Lüga**, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut.
- Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Yakub, **el-Kâmûsu'l-Muhît**, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2005.
- Günay, H. Mehmet (2010) “**Tağrîr**”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin, (1984) **Hâşiyetü Reddül Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr**, Kahraman Yayınları, İstanbul.
- İbn Cüzey, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kelbî, **el-Kavâninü'l-Fıkhiyye**, Dârü'l-Kalem, Beyrut, tsz.

- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem (1990), **Lisânü'l-Arab**, Dâru Sâdır, Beyrut.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüd'dîn Muhammed b. Abdu'l-Vahid, Fethu'l-Kadîr, Dâru'l-Fikr, tsz.
- Kadri Paşa (1890), Mürşidul Hayrân, Bulak, 1890.
- Kahveci, Nuri, Mukayeseli İslam Borçlar Hukuku, Hikmetevi Yayınevi, İstanbul, 2015.
- Karaman, Hayrettin (1989), “**Akid**”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1989.
- Karaman, Hayrettin (2014), **Mukayeseli İslam Hukuku**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Karaman, Hayrettin (2011), **Anahatlarıyla İslam Hukuku**, Ensar Yayınları, İstanbul.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed, Bedâiü's-Sanâî' fi Tertîbi'ş-Şerâî', Dâru'l-Fikir, Beyrut, 1996.
- Köse, Saffet, (1998), “**Hile**”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- Mecelle, Mecelle-i Ahkam-ı Adliye, (Kontrol: Ali Himmet Berki), Hikmet Yayınları, 1982.
- Merginanî, Ali b. Ebu Bekir, el-Hidâye fi Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, tsz.
- Senhûrî, Abdurrezzak Ahmed (1988a), **Masâdirü'l-Hak fi'l-Fıkhî'l-İslâmî**, Menşûrâtü'l-Haleb'î-Hukûkiyye, Beyrut, 1998a.
- Senhûrî, Abdurrezzak Ahmed (1998b), **Nazariyyetü'l-Akd**, Menşûrâtü'l-Halebi'l-Hukûkiyye, Beyrut.
- Serahsî, Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, (1993), **el-Mebsût**, Daru'l-Ma'rife, Beyrut.
- Şahin, Hasan (2016), “**Akidlerde Muhayyerlik Teorisi**”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Samsun.
- Şirbînî, Muhammed b. Ahmed Hatîb (1994), **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mağrifeti Meâmî Elfâzi'l-Minhâc**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

Ünsal, Ahmet, (2010) “**İn’ikadın (Akdin Hukuki Varlık Kazanması) Mahiyeti**”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 51:2, ss. 93-124.

Zerka, Mustafa Ahmed (1998) **el-Medhalü'l-Fıkhıyyü'l-Âmm**, Daru'l-Kalem, Dımeşk.